

הרב אורי שרקי

אורות - אורות מלחמה, פרק ז'

מתוך ספר אורות לראי"ה קוק

סיכום שיעור - עוד לא עבר את עריכת הרב

דברים אלו נכתבו כאמור בזמן מלחמת העולם הראשונה, בשעה שהרב קוק היה רחוק מארץ ישראל (עיין "אורות ארץ ישראל", פרק ד', הערה 4). הרב מלמד אותנו בפרק הקודם שלעם ישראל אין זהות משל עצמו אלא הוא אוסף הזהויות הלאומיות שבעולם ("ישראל הוא האספקלריא הכללית של כל העולם"), וכבר המשפט הראשון של פרקנו סותר את זה: **"מתגלה בכנסת ישראל** (-כוח רוחני פוטנציאלי לאומי ישראלי) **צבעה העצמי"**. בפרק הקודם כתוב שעם ישראל הוא מראה, ובפרק זה כתוב שלעם ישראל יש צבע, והרי למראה אין צבע! כלומר: האם לדעת הרב קוק לעם ישראל יש זהות מקורית או לא? תשובה: כשכול הצבעים מתחברים אז יש כביכול יצירה חדשה. כלומר: אם לוקחים מספר כשרונות ומאחדים אותם באותה אישיות נוצר משהו חדש שהוא לא רק סך הכשרונות שהיו. אומר הרב: מכיוון שהמלחמה הזאת (מלחמת העולם הראשונה) היא מלחמת עולם שבעקבותיה הרבה דברים במבנה של האנושות משתנים, יש לזה הד חוזר לתוך כנסת ישראל פנימה, ואז משהו גם בנו משתנה ומתגדל (1). **"הולכים הכחות ומתפתחים, הולכת ושבה לה החכמה"**. אם משווים בין עם ישראל בזמן התנ"ך (לפני חורבן בית שני בשנת 68 לספירתם) לעם ישראל שאחרי התנ"ך (אחרי חורבן בית שני) רואים שהוא השתנה: (2) מחברה חיה ותוססת הוא נהפך לקהילות מפוזרות שהתוכן העיקרי שלהן זה לימוד תורה ותפילות. והאישיות המרכזית של כול היהדות הפכה להיות מהכהן הגדול לרב המקומי. כלומר: מאומה בעלת אופקים רחבים מאוד על כללות התרבות הפך עם ישראל לקהילות קטנות המפחדות לצאת מבית המדרש (3). ובזמן שתהיה גאולה היא תהיה חייבת להנשים מחדש את כל הכוחות הללו שהיו ונעלמו: (4). **"הגבורה"** - הספורט חוזר להיות מאפיין לאומי (5). **"היושר"** - בין היתר איבדנו את הישרות שלנו בגלות, וכעת היא חוזרת אלינו (6). **"והטהרה הפנימית. הולכת האומה ונבנית, מתתקנת (-מתכוננת) היא לגאולתה, גאולת עולמים, פורחת היא ביפעת (-אור) תפארתה"** (7). בין היתר איבדנו את החוש האסתטי שלנו בגלות, וכעת הוא חוזר אלינו. בתקופה שלפני מלחמת העולם הראשונה הקימו בארץ בית ספר לאומנויות בשם "בצלאל". והיו כאלה שטענו נגדם שאיך יכול להיות שהם עוסקים באומנות כשיש עוד הרבה עבודה בהקמת המדינה (ייבוש ביצות וכולי). הרב קוק כתב לאנשי "בצלאל" מכתב שבו הוא מסביר להם שהם צודקים: אם יש ילדה חולה שהייתה מחוסרת הכרה הרבה זמן, ויום אחד היא מתעוררת ומבקשת מים זה לא סימן שהמצב שלה טוב בהכרח. אבל אם היא מתעוררת ומבקשת את הבובה שלה סימן שמצב שלה טוב. כי מי שבמצבה מבקש מותרות (מה שלא הכרחי לחיים) סימן שהוא חי באמת. הנמשל: דווקא חזרת חוש האסתטי זהו סימן לתחייה לאומית אמיתית, משום שלא תיתכן תחייה אמיתית בלי תחייה תרבותית. **"מתוך המון גלי הצרות העוברים עליה, מכל הגוים, מכל הנפוצות, היא מכניסה הון רב דעה ומעוף הבטה למרחקים ומוסיפה את הצדדים הטהורים שמבחוץ על רכושה העצמי"**. מחוץ ליהדות יש תכניים חיוביים שצריך להכניסם אלינו, שנאמר בישעיהו: **"וינקת חלב גויים, ושוד מלכים תינקי וידעת כי אני ה' אשר לא יבושו קווי"** (8). כלומר: כנסת ישראל בדורו של הרב קוק מוסיפה על רכושה העצמי את הצדדים החיוביים שיש בחוץ (9). **"קנאת עם מתגברת"**, פתאום מתחילה לצמוח לאומיות יהודית. **"הכרת עצמותה מתגדלת"**. לדוגמא: פתאום יש משלחת של הקונגרס הציוני בפני חבר הלאומים: אוסשיקין דרש מהעמים את פלסטינה, הרצל דרש מהקיסר גרמניה מהסולטאן הטורקי ומהאפיפיור את השבת הגזלה שלנו וכולי. כלומר: עם ישראל מקבל תחושה של לגיטימיות לדרישה לארץ, תחושה שלא הייתה אלפי שנים (10). **"היא יודעת**

כבר שיש לה ארץ, שיש לה שפה, באותם הימים התחילה ההתחדשות של השפה העברית (11). **"ספרות, שיש לה צבא - התחילה להכיר במלחמת עולם זו"**. היו יהודים ששירתו בצבאות השונים (לדוגמא: נהגי הפרדות בצבא האנגלי, טרומפלדור בצבא הרוסי וכולי), ובכלל: צה"ל הורכב מיהודים ששירתו כקצינים בצבאות הגויים. ובתקופתו של הרב קוק התחיל הצבא היהודי להיוולד מקצינים אלו (לדוגמא: ארגון השומר) (12). **"ועל כולם יודעת היא, שיש לה אור חיים מיוחדים, שהם מעטרים אותה ומעטרים את העולם כולו על ידה"**, יש לעם ישראל ייעוד משלו. אמנם לא כל אחד יודע להגדיר זאת במדויק אבל לכולם ברור שיש למדינת ישראל מה לומר לעולם (13). **"ועל ידי כל זה יחד יודעת היא את חסנה כי עז לה באלהי אמת"**. בתוך כל התנועה הגדולה הזו של התחייה הלאומית (הקמת צה"ל, ייבוש הביצות, כל הנ"ל) הרב חש שיש איזו שהיא אמירה שהאומה הישראלית צריכה לומר לעולם, אמירה שמפלסת את דרכה ומבקשת את ביטוייה. כלומר: ישנה צורת חיים שמהווה צינור להופעת האמירה המיוחדת של האומה הישראלית.

הערות:

1) ובאמת בעקבות מלחמת העולם הראשונה קרה לעם ישראל משהו גדול: הצהרת בלפור, שהובילה בסופו של דבר להקמת המדינה. כלומר: הגאולה של עם ישראל מתחוללת על גבי רקע של שינוי כללי במציאות.

2) ועוד יותר שמים לב להבדל עם מסתכלים על ספר עתיק שנכתב בלשון יחסית דומה לשלנו, כמו "מלחמות היהודים" של יוספוס פלביוס. פלביוס היה עד ראיה (ושותף) למאורעות חורבן בית שני, והוא מספר שהחברה בעם ישראל הייתה מורכבת מאוד.

3) הקהילה היהודית בגולה תפקדה ממש כמו מדינה קטנה: הייתה קופת חולים, קופת מיסים (הצדקה) וכולי. היום כשאנחנו שוב בארצנו החברה חוזרת להתנהל באופן לאומי: במקום קופה לחולים מקומית יש לנו מה שנקרא "קופת חולים" ארצית. במקום קופת צדקה יש לנו היום "ביטוח לאומי" וכולי.

4) אגב: התופעה הזו של איבוד החכמה הישראלית מתואר כבר בנביא (ישעיהו): **"לִכְן הִנְנִי יוֹסֵף לְהַפְלִיא (-להכות) אֶת הָעַם הַזֶּה הַפְּלֵא וְהַפְּלֵא וְאֶבְדָּה חֻמַּת חֻמָּיו וְבִינַת נְבִיָּו תִסְתַּפֵּר"**.

אך כפי שמדינתנו מעידה: אבדה סופה להמצא (החכמה חוזרת אלינו).

5) עצם הרצון של היהודים לעשות ספורט זה דבר מתחדש, שהרי בגולה תמיד היינו החלשים. לדוגמא: בכלל מיני סיפורי ילדים עממים הילד היהודי הוא חיוור ומסכן והגוי אתלט.

6) אומר רבי זלמן מוולאז'ין (אחיו של רבי חיים מוולאז'ין): עיקר הקללה של הגלות היא שהפכנו לאומה של סוחרים, משום שאי אפשר שאומה שלמה תעסוק במסחר מבלי שיהיו בה גנבים ורמאים. זה לא שכל סוחר רמאי, אבל כאשר אומה שלמה עשויה מסוחרים יש "אווירה" של רמאות והיושר נעלם.

אגב: אחת מן המוטיבציות של הציונות המעשית החילונית היה להשיב את היושר הזה. לדוגמא: קיבוץ, סוציאליזם וכולי.

7) נשאלת השאלה: הרב מדבר כאן על החכמה, הגבורה, היושר והטהרה הפנימית שחוזרים לכנסת ישראל. על מה מסתמך הרב כשהוא אומר דברים אלה? תשובה: הרב פשוט הסתכל במציאות: "החכמה" - הקימו את האוניברסיטה העברית בירושלים, הקימו את הישיבות בארץ ישראל, תורת ארץ ישראל הלכה פרוחה וכולי. "הגבורה": שאיפה לחיים בריאים, דת העבודה של גורדון, וכולי. "היושר": בקשת היושר בעסקים, ההתפתחות של התנועה הסוציאליסטית הציונית וכולי. חשוב להבין שכשהרב קוק כתב

את ספר "אורות" הוא הסתכל על המציאות מתוך ריאליות, ועצם רוח הקודש שפיעמה היא שגרמה לו להבין את המציאות באופן כל כך ברור.

8) וכמו שיחזקאל מוכיח את העם: "ויתערבו בגויים וילמדו מעשיהם". הגמרא אומרת שהתוכחה הזו היא כפולה: כמתוקנים שבהם לא עשיתם, כמקולקלים שבהם עשיתם. כלומר: ממעשיהם הטובים של הגויים לא לקחתם, ולא עוד אלא שלמדתם מהם רק ממעשיהם הרעים. משמע מדברי הנביא שיש עניין לקחת דברים טובים מהגויים.

9) אגב, מי שעשה זאת בעיקר היא החברה החילונית ולא החברה הדתית. (זאת אחת הסיבות של קיומה של החברה החילונית: לקבל מבחוץ). אך חשוב לדעת שיש גם עניין בסגירות ופחדנות על מנת לשמור על מה שקיים. מכאן שיש הרמוניה בתוכנית האלוקית: חרדים ששומרים על הגחלת וחילונים שמקבלים מבחוץ (וכיום: דתיים שמשלבים הכול).

עוד דבר: דוגמא מפורסמת מאוד ליהודי שקיבל דברים טובים מחוץ ליהדות הוא הרמב"ם, שהיה בין היתר מתמטיקאי, רופא, איש מדע, חוקר, אסטרונום וכולי.

נשאלת השאלה: מדוע הדתיים לא קיבלו מבחוץ כמו החילונים? תשובה: א', מכוח ההרגל של הגלות. ב', מחשש לקבלת דברים רעים בין הדברים הטובים.

10) נשאלת השאלה: הרב מדבר על צמיחת הלאומיות היהודית בתקופתו, אך כיום אנו עדים דווקא לחולשת הלאומיות בעם? תשובה: נכון. יש שלב בגאולה שבו מתברר גם היסוד האוניברסאלי שלנו, ולכן יש משבר בלאומיות. זה מה שנקרא במקורות שלנו: "הריגת משיח בן יוסף". משום שבן יוסף הוא לאומי, בהכרח יגיע שלב שהוא כביכול ימות. וכשהוא יקום לתחיה הוא יקום ביחד עם משיח בן דוד, כלומר: בעתיד לבוא הלאומיות שלנו תצמח מתוך היסוד האוניברסאלי.

אגב: יוצא לפי זה שכל זמן שהיסוד הזה לא התברר השמאל ינצח. כלומר: כל זמן שהלאומיים שבתוכנו אינם יבינו באופן אמיתי ופנימי שהלאום שלנו הוא לשם תיקון העולם ולא לשם קנאות לאומית, אז השמאל יצדק מאתנו וינצח. עיין בעניין זה באורות, עמוד ק"ס, פסקה ו'.

11) היה אפילו ויכוח: ראשי הטכניון רצו ללמד מדעים בגרמנית (כי עדיין לא היו מושגים מדעיים בעברית), הסטודנטים התנגדו ובסוף הוחלט ללמוד בעברית.

12) האדמו"ר החלוץ (הרב ישעיהו שפירא) היה אמור להיות אדמו"ר בפולניה, אך הוא ויתר על האדמורות בשביל עליה לארץ ישראל. בארץ הוא נהיה חלוץ ובין היתר הוא התחבר לרב קוק והוציא חוברת של דבריו שנקראת "ארץ חפץ". בחוברת הזאת הפרק שלנו (פרק ז') מופיע במקור. אך יש בו שינוי קל: "היא יודעת כבר שיש לה ארץ, שיש לה שפה, ספרות וכולי". הוא לא מזכיר שם שכנסת ישראל מודעת לזה שיש לה צבא. מכאן אנחנו רואים שאפילו עבור יהודי חלוץ בעל יראת שמים שמאמין שהוא נמצא בתקופת הגאולה קשה לכתוב שיש צבא לעם היהודי (מכאן לומדים כמה עצם המושג "צבא יהודי" לא היה אז מובן מאליו).

13) אגב: הצפייה העולמית לשמוע מסר מיוחד מהמדינה יהודית הלכה והתגברה אחרי מלחמת ששת הימים כשכבשנו את יהודה, השומרון, הגולן וירושלים. ציפו מאתנו, אך אנחנו אכזבנו ולא שידרו אף מסר מיוחד לעולם. אמר העולם: אם כך תחזירו את מה שכבשתם. כלומר: הפתרון האמיתי למעמד של ישראל בעולם הוא שיהיה לעם ישראל אמירה לאנושות.

אגב: דבר זה התחיל מעט במלחמת לבנון השנייה. עיתונאי גרמני שאל את ראש הממשלה דאז אהוד אולמרט: "איך אתם מסבירים את זה שאתם מפציצים אוכלוסיה אזרחית?", ענה לו אולמרט: "הגרמנים אינם רשאים ללמד אותנו מה זה מוסר" (כנראה שהמאורעות גורמות לאדם לומר מה שסתם כך הוא לא היה אומר).